

autor neuvedl některé podrobnosti týkající se ekologie, variability v terénu apod. Rovněž chybí zpracování rozšíření jednotlivých druhů (pod označením “distribution“ je uveden pouze soupis lokalit).

Výše uvedené výtky ovšem nic nemění na konstatování, že jde o významnou práci, kterou J. Halda nepochybně překročil hranice našeho teritoria.

Jiří Liška

ZAJÍMAVOSTI – CURIOSITIES

Z Kameniček do minulosti – ohlédnutí za setkáním Sekce

Mechorosty zaznamenané v průběhu 16. bryo-lichenologických dnů naší Sekce byly zveřejněny v minulém čísle našeho zpravodaje (Kučera & al., Bryonora, 32: 17–23, 2003). Měli bychom možná vědět, že pár mechů a lišejníků z okolí Hlinska a Kameniček zmiňuje ústy starého faráře Kalouse v rozhovoru s hrozdějovským učitelem také Karel Václav Rais ve svém románu *Západ* na str. 167 (vydání z r. 1951, Orbis, Praha): mech *Plagiothecium laetum* a lišejníky *Ramalina thrausta* a *R. polymorpha*, na str. 169 pak další mech *Anomodon longifolius*.

Tak konkrétní údaje jsou v naší beletrii vzácné, navíc zmíněné druhy nepatří mezi veřejnosti k všeobecně známým. Celkem běžný mech *Plagiothecium laetum* jsme v rámci našeho setkání našli vícekrát. *Anomodon longifolius* nebyl během našeho krátkého působení na Vysočině potvrzen, ale jeho výskyt v území je možný. I když nepatří k mimořádně vzácným nebo ohroženým mechům, má tento druh u nás spíše roztroušený výskyt. Není také nijak nápadný, o to zajímavější je jeho zmínka v románu. Lišejník *Ramalina thrausta* udávali ze Žďárských vrchů F. Kovář i J. Suza. Dnes tam již vyhynul a v současné době přežívá u nás již jen na Šumavě (Liška & al., *Sauteria* 9: 351–360, 1998). V románu uvedená *Ramalina polymorpha* je z území ČR sice udávána, avšak na základě nesprávného určení a většinou jde o druh *R. capitata*. Žádný z údajů v románu není lokalizovaný a také jména obcí jsou změněná, Hlinsko = Skalsko a Kameničky = Studenec.

Kněží (a samozřejmě kantoři) měli někdy obdivuhodné botanické znalosti. Jen namátkou můžeme jmenovat F. Gogelu a J. L. Holubyho, kteří znali a sbírali mj. i mechorosty v karpatské oblasti a jistě bychom našli další příklady. Zcela logicky se nabízí otázka, kdo inspiroval spisovatele natolik, že použil v textu románu jména kryptogam, navíc pouze jména vědecká? Byl snad sám tak odborně znalý? Jak uvádí redakční poznámka, v původním Raisově textu (a ještě i ve 2. vydání románu z r. 1901) bylo uvedeno jméno *Plagiothecium latum*, což by erudovaný bryolog možná nenapsal. Podívejme se třeba, co o rozšíření mechu *Anomodon longifolius* píše A. Weidmann (*Prodromus českých mechů listnatých*, p. 249, 1895). Weidmann mech uvádí jako doložený (tzn. že viděl herb. položku) E. Kalenským od Hlinska a Skutče a také ze Žákovy hory (tam udává jako sběratele kromě E. Kalenského také K. Bayera, otce E. Bayera), odtud druh zmiňuje i F. Kovář (*Žďárský Obzor* 1909: 8). Zkusme hledat odpověď v trojici dnes známých osobností, jež spojuje doba, místo a částečně i povolání a záliba v botanice – byli to E. Kalenský, K. V. Rais a F. Kovář. Kalenský (1850-1926) byl odborným učitelem mj. v Hlinsku – bryologům jsou známé jeho herbářové doklady uložené v pardubickém muzeu (MP). O 9 roků mladší Rais (1859-1926) byl vlastně svého času rovněž kantorem na Hlinecku, kde strávil celkem 10 let (nejdříve v Trhové Kamenici, později v Hlinsku). Jeho román *Západ* vycházel zprvu časopisecky v *Osvětě* v r. 1896, knižně byl poprvé vydán r. 1899. Bylo by podivné, kdyby se pánové, navíc vrstevníci, vzájemně neznali. Nejmladší z této trojice, lichenolog F. Kovář (1863-1925) se narodil ve Žďáru n. S. a sbíral právě na Vysočině. Bohužel se zdá, že historicky nemohl zasáhnout

do Raisovy tvorby jinak než botanicky. Zájem o lišejníky v něm probudil až J. Novák – učitel v Německém (Havlíčkově) Brodě a pozdější ředitel učitelského ústavu v Pardubicích. Mikroskop Kovář získal asi až v r. 1901. Kovář jako lichenolog Raise při psaní Západu zřejmě neovlivnil. Byl to tedy snad J. Novák? Odpověď najdeme v biografických textech o Raisovi. J. Červenka (K. V. Rais na Hlinecku, p. 26, 1956) ztotožňuje většinu postav z románu s konkrétními lidmi, s nimiž se spisovatel znal nebo ve svém životě setkal a kteří ho natolik ovlivnili, že jejich vlastnosti promítnul do svých románových postav. Tak víme, že za postavou dobrotivého faráře Kalouse se skrývá na svou dobu velmi učený a svobodomyšlný kněz, vikariátní sekretář, děkan a konsistorní rada P. Josef Pardus (1801-1892), jenž byl od r. 1851 až do své smrti farářem v Kameničkách, kde je i pohřbený. Tím bezejmenným hrozdějovským učitelem, znamenitým přírodovědcem, s nímž v románu o měsích a lišejnících rozprávěl farář Kalous, byl právě E. Kalenský – učitel na měšťance v Hlinsku, Vortové (zřejmě Raisův Hrozdějov) a v Chrasti. Červenka se o něm zmiňuje jako o „...vynikajícím znalci mechů, lišejníků a řas...“. Do hry ještě mohl vstoupit E. Bayer (1862-1927), rodák z nedaleké Chotěboře, paleobotanik a lichenolog, který působil posledních 25 let svého života jako ředitel botanického oddělení Národního muzea v Praze. Ostatně on také jako jediný autor udává z regionu Chotěbořska oba Raisem zmiňované druhy lišejníků. Bayer byl jistě pro ostatní autoritou, je proto dosti pravděpodobné, že určil či revidoval některé sběry Kalenskému.

Na úplný závěr snad jen vysvětlení názvu románu Západ. Dějem knihy je konec života ustaraného kněze, jenž po dlouhá léta působil na chudé faře na Českomoravské vysočině. Jeho osud je spojován se sluncem života na samém sklonku dne, tedy „západem“. Zbývá jen doplnit, že právě pod vlivem Raisova idylického románu si Kameničky vybral pro své tvůrčí pobyty malíř A. Slavíček, s jehož jménem je dnes obec snad nejvíce spojována.

Zbyněk H r a d í l e k & Jiří L i š k a

Chrudimské bryárium

Na konci 30. let 20. století se mohla Chrudim chlubit jistou botanickou zvláštností – tzv. bryáriem. Šlo o sbírku uměle pěstovaných mechorostů, v menší míře zde byly zastoupeny i další druhy rostlin.

Bryárium založil v roce 1938 Karel Kudrna (1861-1950), pedagog, redaktor, člověk všestranných zájmů. Zahrada se nacházela pod Pardubickou fortnou podél schodů vedoucích do Lázeňské a Podfortenské ulice. Kudrna, který bryárium považoval za světový unikát, se od počátku potýkal s mnoha problémy, především s nepochopením a vandalismem chrudimských obyvatel, kteří jeho počínání považovali za pošetilé. Dokdy se zahrada udržela se můžeme jen dohadovat. Ze zbytků deníkových záznamů K. Kudrny, uložených v Regionálním muzeu v Chrudimi, je jisté, že fungovala ještě v létě roku 1940. Ve značně poškozených denících lze také nalézt jména mechorostů, které zde byly pěstovány a údaje o místech, ze kterých pocházely. Není však zřejmé, kdo mechorosty určoval a zpětně nelze zjistit správnost určení.

Naděžda G u t z e r o v á